STRUCTURI EPONIMICE ÎN TERMINOLOGIA MEDICINEI DENTARE

Natalia VREME
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Termenii eponimici fac parte din terminologiile diferitor ramuri ale științei, funcționând în baza rigorilor de ordin morfologic și fonetic, tipice limbii în care sunt utilizați. Aceste structuri includ în componența lor un nume propriu sau derivatele lui și desemnează o noțiune specifică unui anumit domeniu. În medicină, un eponim este numele savantului, pe care îl poartă un sindrom, o boală, o probă, un test, o metodă. În articolul dat se analizează aspectul structural-semantic al eponimelor din domeniul medicinei dentare, statutul și rolul lor în cadrul acestei terminologii.

Cuvinte-cheie*: eponim, eponimie, unitate terminologică, onomastică, limbaj specializat*

Abstract: The terminology of different branches of science contains eponyms. These terminological units include a proper name in their structure. A medical eponym is any syndrome, disease, test, method, clinical sign or medical technique that bears the name of the author or the scientist who was the first to discover, use or describe it. This article aims at investigating the structural and semantic aspects of dental care eponyms, their status and role within this terminological system.

Keywords: *eponym, eponymy, terminological unit, onomastics, specialized language*

Toate schimbările din societate își găsesc o reflecție în limbaj: invenții noi, concepte noi și, în consecință, termeni noi, creați pentru a le desemna. Limbajul stomatologic s-a format treptat, odată cu dezvoltarea tehnico-științifică la nivel mondial și, datorită interconectării, avem posibilitatea de a explora valențele tot mai noi ale realității. Scopul acestui articol este de a elucida particularitățile structural-semantice ale termenilor-eponime, funcționarea și rolul lor în cadrul sistemului terminologic al medicinei dentare.

Eponimele sunt cuvinte de origine greacă,care au intrat în limba română prin filiera franceză (*eponimos – gr.; éponyme – fr.*). Termenul „***eponim***” (gr. “*epi*” - “după” și “*onyma*” - “nume”) datează din anul 1833 și semnifică pe cel care dă numele său unui lucru. În vocabularul contemporan, acest grup de cuvinte pare a fi tot mai dinamic, numele proprii devenind o importantă resursă terminologică.

Consultând diverse dicţionare, am selectat sensurile cuvântului eponim:

Eponim, -ă, eponimi, -e, s.m., adj. 1. S.m. Magistrat care, în antichitate, dădea numele său anului. 2. Adj. Care dă numele său unui oraş, unei regiuni etc.. – Din fr. Éponyme. (*DEX*);

éponyme [epónim] adj. - Didact. (antiq. grecque). Qui donne son nom à. L'archonte, l'éphore éponyme : le magistrat qui donnait son nom à l'année. Ancêtre* éponyme. Le dieu, le héros éponyme d'une cité. Athéna, déesse éponyme d'Athènes. (*Le Robert électronique*);

*eponym*noun [C] UK /ˈep.ə.nɪm/ US /ˈep.ə.nɪm/ - the name of an object or activity that is also the name of the person who first produced the object or did the activity (*Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*).

Aşadar, potrivit definiţiilor din aceste surse de referinţă, un eponim se referă la magistratul care, în cetăţile Greciei antice şi în vechea Romă, dădea numele său anului sau zeitatea, persoana reală sau legendară, eroul care dă numele său unui loc, unui oraş, unei regiuni etc. În terminologia lingvistică eponim este utilizat cu trei înţelesuri: în primul rând, definiţia oferită de dicţionare, apoi termenul mai este folosit pentru a desemna numele proprii, devenite nume comune, dar şi substantivele comune, provenite de la nume proprii.În terminologia medicală, eponimele sunt descoperiri științifice, teorii și invenții, boli și simptome ale bolilor, sindroame ce poartă numele savanților, ale inventatorilor care primii le-au realizat, le-au observat și le-au descris; numele proprii devenite nume comune; substantive comune care își au sursa într-un nume propriu.

Valoarea lexicală a eponimelor a fost analizată pentru prima dată în Statele Unite ale Americii în anul 1933 de către Hendrickson, în lucrarea „*Human Words*”, dedicată descrierii cuvintelor comune provenite din nume proprii. O altă lucrare cu titlul „ *Namesakes: an Entertaining Guide to the Origin of More than 300 of Words Named for People*” apare în 1944 în cadrul aceleiași școli americane, care, în acea perioadă, a contribuit considerabil la popularizarea eponimelor. Un moment cu totul deosebit în evoluția eponimelor îl constituie apariția volumului „*Eponyms Dictionaries Index*” în anul 1977, ce conține 33.000 de cuvinte-titlu, dintre care 13.000 sunt nume de persoane folosite ca eponime, iar 20.000 sunt nou createle formule eponimice, descrise pe parcursul a 730 de pagini. [3, p.34]

În lingvistica românească, eponimele constituie un subiect controversat, prin statutul lor. Unii cercetători le acceptă ca reprezentări ale antonomazei raportate la stilistică, iar în lucrările altora le recunoaștem ca o clasă lexicală, concretizată prin numeroasele unități în limbajele specializate. Prima lucrare lexicografică, dedicată exclusiv cuvintelor derivate din nume proprii de persoană, este „*Dicționar de eponime*” de autorul Octavian Laiu-Despău în anul 2003, urmată de alte studii, ce conturează treptat statutul acestui fenomen lingvistic.

Acest compartiment al onomasticii, eponimele, oferă un spațiu vast de investigație a terminologiei medicale, deoarece cele mai numeroase exemple se întâlnesc în medicină. Crearea eponimelor în acest domeniu al științei nu are drept scop doar eternizarea patronimicelor unor somități, ci și necesitatea de a denumi și de a descrie situații clinice complexe, unice din domeniu. În opinia

autorului S. G. Cazarina, practica, deseori, precedă cercetările științifice, generând situații în care termenul ce urmează să desemneze un atare concept nu există încă în sistemul terminologic. Astfel, numele proprii devin surse terminologice, creând termeni-eponime. Primele eponime medicale au fost create în domeniul anatomiei: în secolul al XVII- lea *pouch of Douglas*(1675-1742) și *fissure of Rolando* (1773-1831).[1, p.222]

Structurile eponimice din medicina dentară, selectate din diverse surse medicale,se întâlnesc în următoarele categorii de termeni:

- ***denumiri ale elementelor anatomice***: *cartilagiul lui Meckel*, *ductul Whartoncanalul*, *antrul Highmore*, *antrul Valsava*, *bursa Fleischmann, dinții Hutchinson*, *dinte Moozer, dinte Turner etc.;*
- ***denumiri ale bolilor și sindroamelor***: *boala Capdepont,linile lui Retzius*, *boala lui Barlow*, *cheilită Manganotti,boala Riggs*, *fenomenul Christensen*, *sindromul Behcet,sindromul lui Costen, afta Bednar, afta Sutton etc.*;
- ***denumiri ale unor manevre, proceduri sau intervenții chirurgicale***: *metoda Caldwell-Luc*, *legea lui Ant, scala Rockwell, metoda Wassmund-Rehrmann, metoda Weigele, operația Newmann etc.*;
- ***denumiri ale diferitor teste, reacții, reflexe, indici***: *test de duritate Shore*, *proba de duritate Vickers*, *indice parodontal Russel;*
- ***denumiri ale aparatelor, ale componentelor sau ale instrumentelor medicale***: *coroana de substituțieRichmond,atela Thomas*, *aparatul Parker*, *bandajul Barton*, *bandajul Hamilton*, *croșet continuu Kennedy, ac Miler cu profil rotund, aparat Begg, pensă Kocher, ac Lentulo, elevator apexian a lui Winter,bara Dolder, șină Elbrecht, bisturiu Aesculap, pensă Pean, obturator Kerr, coroana lui Carmichael etc.*

Termenii eponimici reprezintă unități sintagmatice care au în componență un nume propriu. După structură, în medicina dentară deosebim următoarele tipuri de eponime:

- ***binoame lexicale fără elemente de legătură***: *antrul Highmore*, *antrul Valsava*, *bursa Fleischmann, dinții Hutchinson*, *dinte Moozer, dinte Turner, atela Thomas*, *aparatul Parker*,*pensă Kocher, ac Lentulo,bisturiu Aesculap, obturator Kerr, implant Branemark etc.;*
- ***unități lexicale în care numele propriu este legat de substantivul comun precedent***: *linile lui Retzius*, *boala lui Barlow*,*sindromul lui Costen,coroana lui Carmichael, cartilagiul lui Meckel, tuberculul lui Carabelli etc.;*
- ***unități lexicale ce includ două nume proprii, ortografiate prin cratimă***: *metoda Caldwell-Luc*,*metoda Wassmund-Rehrmann, sindromul Stevens- Johnson etc.*

În continuare vom aduce exemple de termeni-eponime din terminologia medicinei dentare, cu unele precizări ale semnificației și ale originii lor.

Boala Capdepont, denumită în cinstea lui Bernard Capdepont, stomatolog francez, 1867-1918, reprezintă malformatia dentinei, de origine necunoscută, transmisă autozomal dominant. Boala afectează atât dantura temporară, cât și pe cea permanentă. Se caracterizează prin abraziunea rapidă a coroanei dentare, hipoplazia rădăcinilor dentare și obliterarea progresivă a camerei pulpare. Dinții au aspect opalescent, maroniu sau albăstrui și nu sunt afectati de carii. [7]

MetodaCaldwell-Luc, după Caldwell George W. (1834-1918) și Luc Henry (1855-1925), numită și operaţia Caldwell-Luc, este una chirurgicală folosită în tratamentul sinuzitelor maxilare. [2]

Cartilajul Meckel este banda cartilaginoasă a primului arc visceral embrionar mandibular, care se resoarbe, mandibula dezvoltându-se ulterior ca os de membrană. O parte a lui se va dezvolta ca os malleus (unul din oscioarele auzului) la adult [8].Termenul a fost creat după numele J. F. Meckel jr. (1781-1833), anatomist german.

Solutia Dakineste cea diluată de hipoclorit de sodiu, numită după Henry Drysdale Dakin, biochimist american, New York (1880-1952).

Liniile lui Retzius sunt cele de creștere incrementală sau benzi observate în smalțul dinților. Ele reprezintă modelul incremental al smalțului, apoziția succesivă a diferitor straturi de smalț în timpul formării coroanei. Sunt văzute microscopic în secțiune transversală. Ele apar ca inele concentrice. Într-o secțiune longitudinală, ele se ivesc ca o serie de benzi întunecate. Prezența liniilor întunecate este similară cu inelele anuale de pe un copac. Acestea sunt numite după anatomistul suedez Anders Retzius.

Coroana de substituție Richmond este o proteză unidetară, ce reface morfofuncțional coroana dentară, având ca mijloc de agregare pivotal intraradicular și aria de închidere cervicală. Este alcătuit dintr-un dispozitiv radicular(pivot), solidarizat cu inelul cu capac, consolidat la dispozitivul coronar. În cazul dinților frontali se recomandă fațetarea vestibulară cu material fizionomice. Astfel, dispozitivul corono-radicular va constitui scheletul metalic, iar componenta fizionomică va fi agregată ulterior în caseta vestibulară.

Boala lui Barlow, scorbut, apare din cauza aportului insuficient de vitamina C și duce la formarea de pete livide pe piele, gingii moi și sângerări , de fapt, practic ale tuturor membranelor mucoase. La copii, scorbutul este numit uneori Boala lui Barlow, după Sir Thomas Barlow(1845-1945), un medic britanic,care a descris-o pentru prima dată.

Boala Riggs, cunoscută, la fel, ca pioree alveodentară, este termenul istoric pentru periodontită. Clinica acestei afecțiuni a fost descrisă drept inflamație purulentă a periostului alveolar. A fost numită după patronimicul stomatologului american, John Mankey Riggs (1811–1885).

Scala Rockwell este o scală de duritate, utilizată în marcarea nivelului de duritate a materialelor metalice și este bazată pe identificarea durității de material. Este folosită, în special, pentru materiale foarte dure, a căror duritate este D > 200 pe scala Brinell.Testele de identificare a durității Rockwell se efectuează prin determinarea adâncimii unei penetrații făcute cu o anumită forță în probe materiale metalice de corpuri penetrante profilate (sferă, con) dure, raportate la profunzimea unei penetrații (mai mici), ce au loccu o forță de penetrare inițială. Metoda a fost aplicată pentru întâia oară de americanii H.M. Rockwell și S.P. Rockwell, care în 1914 au inventat o mașină de testare pe principiu diferențial.

Fenomenul Christensen a fost numit în cinstea stomatologului danez,C. Christensen. În mod normal, în mişcarea de lateralitate, pe partea inactivă, se produce dezocluzia dinţilor laterali, mişcarea fiind preluată de caninul sau de grupul lateral de partea activă (fenomen Christensen lateral). În protruzie, se produce firesc dezocluzia în zona laterală, cu preluarea mişcării de panta retroincisivă, pe care se pot evidenţia suprafeţele de alunecare (fenomen Christensen sagital). [6]

Sindromul Behcet, sau boala Behcet (SB) este o vasculită sistemică (inflamație a vaselor de sânge), nu se știe cauza. Principalele simptome sunt ulcerații bucale și genitale recurente, precum şi leziuni la nivelul ochilor, al articulaţiilor, al vaselor de sânge şi al sistemului nervos central. SB este mai frecvent în anumite părţi ale lumii. Distribuția geografică a SB coincide cu istoricul „drum al mătăsii". Se observă, mai ales, în țările din Orientul Îndepărtat (cum ar fi Japonia, Coreea, China), Orientul Mijlociu (Iran) și bazinul mediteranean (Turcia, Tunisia, Maroc). SB a fost denumit după numele unui doctor turc, prof. dr. Hulusi Behcet, care a descris boala în 1937. [5]

Sindromul lui Costen reprezintă o afecţiune a articulaţiei temporomandibulare (o artralgie). Datorată de o proastă articulare dentară, ea poate fi însoțită de mişcări inconştiente de frecare a dinţilor antagonişti unii de alţii şi cu pârâituri articulare în timpul masticaţiei. Este caracterizată de durere, o senzaţie de ureche astupată sau printr-o scurgere de lichid în ureche şi, uneori, prin dificultăţi la deschiderea gurii. Tratamentul constă în ajustarea şi armonizarea relaţiilor dintre dinţi. Descris de otolaringologul american Kosten în 1934, sindromul a fost studiat timp de mai mult de 80 de ani. Cu toate acestea, până în prezent, cercetătorii încă nu pot numi cauzele exacte ale apariției și ale dezvoltării disfuncției articulației maxilare.[9]

Tuberculul Carabelli Carabelli tuberculosi (tuberculum anomale; GC Carabelli, 1787-1842, medic- dentist austriac), situat pe suprafața linguală a molarilor de sus.

Metoda Wassmund-Rehrmann constă în crearea unui lambou vestibular mucoperiostal trapezoidal, cu baza mare în fundul de sac vestibular — metoda lui Wassmund, fiind completată de discipolul său Rehrmann, modificată ulterior de Bernadskii-Zaslavskii.

Sistemul de numerotare al dinților Palmer-Zsigmondy este cea mai veche metodă de aranjare schematică a dinților.Ea se bazează pe ideea unui dentist maghiar Adolf Zsigmondy de a împărți dentiția în cadrane în 1861. Dinții unui adult au fost numerotați de la 1 la 8 cu cifre arabe, iar dinții copilului erau numerotați cu cifre romane, de la I la V. Corydon Palmer, un dentist din Ohio, a înlocuit numerele romane cu litere latine, eliminând, astfel, motivele de interpretare greșită.

Sistemul de numerotare al dinților Haderup, dezvoltat de către Victor Haderup în 1891. În schema propusă de el, se utilizează, de asemenea, numerele de la 1 la 8 în fiecare dintre cele patru segmente, dar rândul superior al cifrelor este scris cu semnul «+», iar cel inferior, cu semnul «;».

Afta Bednar reprezintă o ulcerație pterigoidiană, leziune ulceroasă albicioasă, situată pe bolta palatină la copii. Afecțiunea a fost numită după numele pediatrului austriac, Alois Bednar (Viena, 1916-1999).

Bandajul Barton – atelă în formă de 8, dublă, aplicată în fractura mandibulei, numit după John Rhea Barton (1794-1871), chirurg american.

Bandajul Hamilton – bandaj în fracturile mandibulei, denumit după numele celebrului chirurg american Frank Hastings Hamilton (1813-1886).

Bursa Fleischmann– bursa sublinguală, descrisă pentru prima dată de către Fleischmann Friedrich Ludwig, anatomist german, care și-a desfășurat activitatea în perioada secolului al XIX-lea.

Lista eponimelor din medicina dentară poate fi extinsă prin multiple exemple, deoarece acest fenoment lingvistic, propriu științei și, în mod special, domeniului medical, este important prin funcția sa, în pofida poziției anatomiștilor și a altor anti-eponimiști. Crearea structurilor eponimice în acest domeniu al științei are drept scop eternizarea patronimicelor unor savanți cu renume și necesitatea de a denumi și a descrie situații clinice complexe, unice din domeniu, demonstrând, totodată, legătura strânsă dintre factorii lingvistici și extralingvistici în procesul de formare a terminologiei.

În concluzie, vom menționa faptul că din grupurile de eponime, reperate din sursele specializate, predomină structurile eponimice alcătuite din două unități lexicale, în care numele propriu și substantivul comun nu sunt unite prin elemente de legătură.

BIBLIOGRAFIE:

1. CANZIANI T. The status of medical eponyms: advantages and disadvantages In: Teaching Medical English - Methods And Models, English Library: The Linguistics Bookshelf Vol. 8, 2011, p. 221-234
2. CRISTI R. T., DUMITRESCU E., TEUȘDEA V. Dicționar bio-medical. Timișoara: IMPACTMEDIA, 2007. [accesat 25.02.2019]. Disponibil: http://www.veterinarypharmacon.com/docs/840-DICTIONARL.pdf

3. .MAYER A. Medical Eponyms: Praise and Criticism, In: Proceedings of the 11th Annual History of Medicine Days, The University of Calgary, WA Whitelaw. March 2002, p. 34-37.
4. NASTASE C. I., NASTASE V. V. Dicționar englez-român de medicină și biologie. Iași: Nasticor, 2004. 974p.
5. Boala Behcet [accesat 12.03.2019]. Disponibil: https://www.printo.it/pediatric-rheumatology/RO/info/12/Boala-Behcet
6. Christensen's phenomenon [accesat 12.03.2019]. Disponibil: http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095610377
7. Dicționar medical român [accesat 19.01.2019]. Disponibil: https://www.dictio.ro/medical/boala-capdepont
8. Embryology Historic Terminology [accesat 24.03.2019]. Disponibil: https://embryology.med.unsw.edu.au/embryology/index.php/Embryology_Historic_Terminology#Meckel.27s_cartilage
9. Sindromul Costen: cauze, simptome, diagnostice și caracteristici de tratament [accesat 24.03.2019]. Disponibil: https://olnafu.ru/s%C4%83n%C4%83tate/154516-sindromul-kosten-cauze-simptome-diagnostice-%C8%99i.html